

MOSSÈN CINTO,
L'EXCURSIONISTA OSONA
I EL TINENT SERRA

JOSEP TARRÉS I TURON

A les acaballes del segle XIX, el Montseny i les Guillerries van cridar l'atenció de molts personatges. Entre ells, Jacint Verdaguer, Artur Osona i Juli Serra. Tots ells van trepitjar aquestes terres per diferents motius. Mossèn Cinto tenia ben a prop aquestes muntanyes quan sojornava a la plana de Vic i hi va fer diferents escapades en dues etapes de la seva vida: de petit i de gran. L'excursionista Osona va recórrer tots els indrets per fer les guies del Montseny i les Guillerries. Finalment, el tinent de l'exèrcit Juli Serra, en el seu llibre *Las Guillerías*, va descriure les peripècies de l'expedició militar que va aixecar el plànol d'aquesta zona.

VERDAGUER A LA PART OSONENCA DE LES GUILLERIES

Verdaguer ja es va acostar a les muntanyes de les Guillerries des de ben petit. En un escrit recorda quan va anar amb uns llenyataires des de Folgueroles a Sau i li van dir que era una terra de llops i bandolers. De segur que va escoltar les històries d'en Serrallonga i d'altres bandolers per boca dels seus familiars. Quan tenia uns 20 anys, va fer diferents recorreguts per apropar-se a Serrallonga, el casalot d'on provenia la muller del bandoler, del qual va agafar el nom. Verdaguer va aconseguir, finalment, aplegar diferents informacions i, molt especialment, la cançó sobre el bandoler Serrallonga, cançó que va transmetre a diferents interessats com ara Milà i Fontanals, que la va publicar en forma de recull. Al final de la seva vida, mossèn Cinto va anar al Matagalls amb la gent del setmanari *La Creu del Montseny* i va passar per Viladrau i Sant Hilari Sacalm i, finalment, l'any 1901 l'il·lustre guillerienc Anton Busquets i Punset organitzà una altra excursió al Matagalls amb els redactors de la revista *Juventut*, tot passant de baixada per les Guillerries.

L'INFATIGABLE ARTUR OSONA PER TOTA LA GUILLERIA

Osona s'establí a Breda, a la falda del Montseny. La seva guia de la zona portava per títol *Guia general de las montanyas de la Regió del Montseny ab todas las derivacions, inclús Las Guillerías* (amb "Regió del Montseny" en lletra més gran que la resta).

Artur Osona va recórrer tot el Montseny i les Guillerries. La popularitat dels seus treballs va arribar a Juli Serra, que en el seu llibre *Las Guillerías* menciona Osona i l'*Anuari de l'Associació de excursionistas catalana* en la referència a la llegenda de la Fossa de la Minyona, que va succeir, segons Osona, a Clotes en el camí de Sant Hilari Sacalm a Santa Creu d'Horta. Juli Serra fa diferents mencions explícites al món de l'excursionisme. Així, també esmenta que l'*Associació d'excursions catalana* va declarar el Montseny com a terreny predilecte de les seves exploracions. Per altra banda, Osona devia conèixer el llibre *Las Guillerías* però no el glossava segurament per la vinculació militar del seu autor.

JULI SERRA CASTELLS I LA PART SELVATANA DE LES GUILLERIES

Juli Serra és ben poc conegut. La seves accions com a militar no han transcendit, de moment, en textos d'història. Va participar, com a tinent topògraf, en l'expedició militar per aixecar *El plano de las Guillerías* i va novel·lar les seves vicissituds en l'obra *Las Guillerías*. Fins fa poc, aquest llibre ha tingut una difusió reduïda a estudiosos de la zona; les poques referències a aquesta obra, anteriors a l'any 2000, provenen de la reproducció dels seus gravats fetes per estudiosos de Santa Coloma de Farners. En canvi, el mapa ha estat esmentat per diferents cartògrafs que indiquen la seva qualitat, ja que va servir de base per a treballs posteriors i, en concret, pel mapa de la guia de *les Guillerries* del Centre Excursionista de Catalunya (possiblement el mapa de Juli Serra que existeix al CEC el va utilitzar Artur Osona). Les contínues referències de Juli Serra a *El plano de las Guillerías* i la incorrecció del nom *plano*, a més del seu abast a bona part del Montseny, les Guillerries i el Collsacabra, fa que es proposi com a nom *El mapa del Montseny, les Guillerries i el Collsacabra*. Juli Serra 1888.

TRES VISIONS DIFERENTS DE LES GUILLERIES I EL MONTSENY

Tanmateix, els tres personatges anteriors eren coetanis: Verdaguer (1845-1902), Osona (1840-1901) i Serra (1864-1892). Tots tres varen recórrer les Guillerries: Verdaguer ho va fer de jove i en la darrera etapa de la seva vida; Osona, al llarg de tota la seva vida, i Serra principalment l'any 1888.

El territori que varen abastar va ser diferent. Verdaguer es va centrar en la part osonenca de les Guillerries i les seves descripcions tenen aquesta perspectiva: la que fins fa poc ha tingut Antoni Pladevall. Osona, com a bon excursionista que era, va recórrer tots els indrets de la comarca, si bé va donar més èmfasi al Montseny pel seu caràcter de gran muntanya: aquesta línia ha tin-

gut bona resposta i la representen diferents estudiosos del Montseny reunits al voltant del museu etnològic del Montseny la Gabella. Finalment, Serra va descriure molt extensament la part selvatana de les Guilleries: aquesta perspectiva està naixent amb força entre estudiosos de les Guilleries dins la divisió administrativa de la província de Girona.

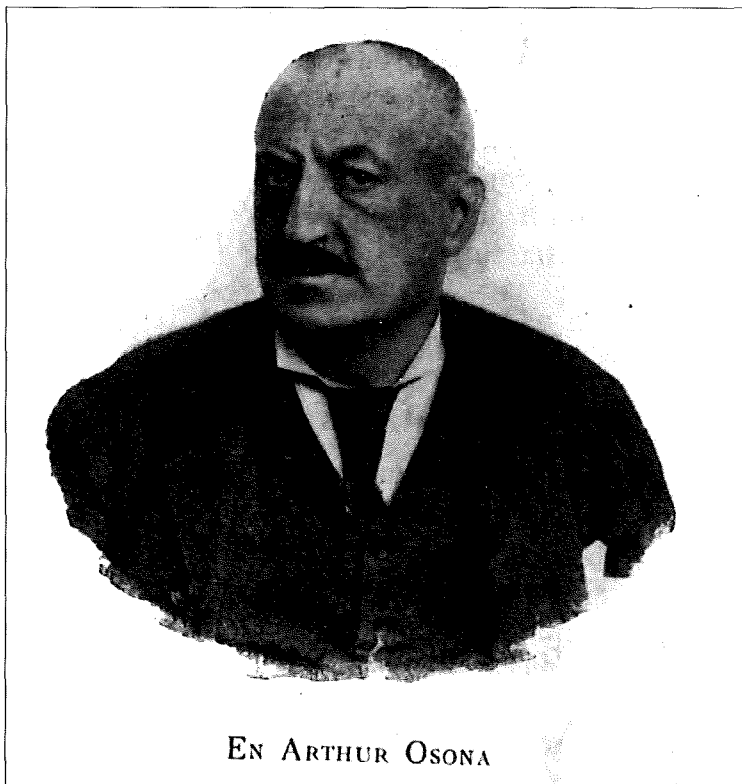
Les referències Montseny-Guilleries en la literatura popular –i fins i tot en la realització de mapes– fan un tomb en el transcurs de la segona meitat del segle XIX. Abans d'aquest període, "la muntanya d'Osona" i les Guilleries es referien a una zona àmplia i poc precisa que comprèn bona part del conjunt Montseny-Guilleries. Així, el mapa de la *Catalunya comarcal*, de Lluís Artigas, mostra clarament que la comarca de les Guilleries inclou l'indret del Montseny com un pic de 1740 metres. En canvi, quan fa la relació de comarques en la divisió territorial antiga indica la comarca del Montseny. Finalment, en la descripció dels accidents del territori, esmenta les muntanyes "de les Guilleries y'l Montseny, que separen el Ter del Tordera, y qual pic més alt es el Turó de l'Home Mort (1.740 m)".

En aquest període, es fa referència a les Guilleries com a comarca feréstega amb tradició de bandolers (Serrallonga...) i carlins. Juli Serra rep l'encàrrec de fer el *plano de las Guillerías* pel fet que la comarca havia estat un cau de carlins i per si "*otra vez se animan los suyos a volver a las andadas*". Per altra banda, diferents excursionistes donen fe de la importància de les Guilleries en les seves

Dibuix fet a partir de la fotografia de Juli Serra l'any 1890. Correspon a la creu plantada per sant Antoni M Claret l'any 1840.

Artur Osona
Formentí
(1840-1901)

EN ARTHUR OSONA

descripcions als butlletins de les associacions. Així, Antoni Massó i Sebastià Farnés inclouen Arbúcies dins les Guilleries.

És als voltants de 1900 quan van agafant popularitat les terres agrupades al voltant del muntanyam del Montseny. Les facilitats de comunicació (el ferrocarril, noves carreteres...) i la sensibilització envers el territori van fer que el Montseny fos l'entorn predilecte de la comunitat excursionista. L'esqueixada entre el Montseny i les Guilleries va augmentant...; tanmateix, la importància del nom amb una referència de gran muntanya com el Montseny es veu clarament en la història de Verdaguer. El poeta coneixia molt bé la part osonenca de les Guilleries, però la publicació d'*Aires del Montseny* i la seva famosa excursió al Matagalls el 1899 van eclipsar qualsevol referència a les Guilleries. I això només ha estat compensat darrerament, amb el llibre de Ricard Torrents Verdaguer. *Estudis i aproximacions*, que dedica un capítol a les Guilleries. En fi, Verdaguer volia veure el Montseny com un símbol de catalanitat i les Guilleries com una terra feréstega.

Avui dia, la població catalana identifica fàcilment el Montseny, però no tant les Guilleries. La literatura existent sobre aquestes dues zones és clarament desproporcionada a favor del Montseny. Com a mostra, el llibre *El Medi Natural*

a les comarques gironines, coordinat per Ramon Fortià, dedica un capítol al Montseny i, en canvi, les Guillerries estan englobades dins la Selva; Martí Boada, en el llibre *El Montseny, cinquanta anys d'evolució dels paisatges*, no fa extensiu d'una forma explícita que bona part del seu estudi és aplicable a les Guillerries, i Josep Gordi, autor de la guia *Passejades pels boscos*, no fa esment de cap indret de l'extensiva massa arbòria d'aquesta contrada.

Això està canviant. Actualment comença a publicar-se més literatura sobre les Guillerries. També hi ha més iniciatives que ajunten els dos espais com, per exemple, en l'àmbit museístic, la promoció conjunta del museu Aragay, el museu etnològic del Montseny la Gabella, el museu Guillerries i el centre cultural europeu de la natura. I en l'àmbit cultural, la jornada *Verdaguer al Montseny i les Guillerries* feta a Sant Hilari Sacalm el passat setembre. Val la pena tenir-ho en compte.

BIBLIOGRAFIA

ARTIGAS Y COMA, Lluís (1908). *Geografia de Catalunya*. Tipografia l'Avenç, Barcelona

BOADA, Martí (2002). *El Montseny. Cinquanta anys d'evolució dels paisatges*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona

BORRELL, Miquel (2002). *Ressenyes*. Quaderns de la Selva, núm. 14, Centre d'Estudis Selvatans

BUSQUETS I PUNSET, Anton (1901). "Joventut" á Montseny y Guillerias. Revista *Joventut*, núm. 83, Barcelona

FARNÉS, Sebastià (1884). *Excursió a las Guillerías. Tradicions orals y literatura popular*. Memòries de l'Associació Catalanista d'Excursions Científicas, MCVIII, Barcelona

FORTIÀ, Ramon (1993). *El Medi Natural a les comarques gironines. L'Estat de la qüestió*. Diputació de Girona

GODAY, Sebastià (1986) "La plaça". Revista *Ressò* 195/24. Santa Coloma de Farners

GORDI, Josep (2000). *Passejades pels boscos de Catalunya*. Enciclopèdia Catalana - Pòrtic, Col. Guies, Barcelona

IGLESIES I FORT, Josep (1983). *Artur Osona. L'autor de les primeres guies excursionistes de Catalunya*. Rafael Dalmau Editor, Barcelona

Les Guilleries (1924). Centre Excursionista de Catalunya, Barcelona

MASSÓ, Antoni (1884). *Excursió a las Guillerías. 23, 24 y 25 Mars 1884*. Memòries de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, MCVIII, Barcelona

OSONA, Artur (1886). *Guía general de las montañas de la Región del Montseny ab todas sas derivacions, inclús las Guillerías*. Associació d'Excursions Catalana, Barcelona. Copia facsímil (1994) de Librerías Paris-Valencia, València

Plano de las Guillerías (1890). Cuerpo del Estado Mayor del Ejercito, Depósito de la Guerra

RAMS, Emili i TARRÉS, Josep (2001). *Les Guilleries*. Quaderns de la Revista de Girona, núm. 91; Diputació de Girona, Caixa de Girona

RAMS, Emili i TARRÉS, Josep (2002). *Un viatge per les Guilleries i el Montseny. Visió actual del recorregut pioner fet l'any 1890 per Juli Serra*. Rafael Dalmau editor

SERRA, Julio (1891). *Las Guillerías*. Luis Tasso, Barcelona

TORRENTS, Ricard (1995). *Verdaguer. Estudis i aproximacions*. Eumo Editorial, Vic

EL PAISATGE VEGETAL DEL RIGRÒS (MONTSENY)

JOSEP M. PANAREDA CLOPÉS
JOSEP NUET BADIA

El Rigròs és un sot feréstec situat al nord de Sant Marçal del Montseny. Resta ben limitat per vessants abruptes i carenes plenes d'esqueis. Té una orientació clara d'oest a est, de manera que els seus vessants són marcadament obacs i solells. El fort pendent, el desnivell i el contrast de paisatge segons el vessant ofereixen un aspecte feréstec i salvatgí al conjunt d'aquest sot.

Pel sud, és ben delimitat per la carena que passa, d'est a oest, pel puig d'Ou (1209 m), el coll de Sant Marçal (1106 m), el pla del Parany, el turó de Sant Marçal (1528 m), el coll Sesportadores (1484 m) i el turó Sesportadores (1605 m). Pel nord, ara d'oest a est, segueix aquest mateix turó cap la carena dels Senglars, el turó de la Rocassa al capdamunt dels esqueis d'Arimells i la mateixa masia d'Arimells.

Malgrat incloure un paisatge esquerp i de trànsit difícil, el sot del Rigròs és travessat per la carretera de Sant Marçal al coll de Bordoriol i cap a Viladrau. En el solell, pel damunt d'aquesta carretera, en diversos moments hi hagué unes mines on s'explotà baritina, i molt probablement altres minerals, com les tan anomenades ametistes. Ara aquestes mines es troben totalment abandonades, amb nombroses marques de l'extracció, com diversos forats, alguns autèntics pous, edificacions enrunades i pistes en no gaire bon estat. Però sobretot es nota en el paisatge, amb un mosaic d'herbeis, matollars i bosquets, on s'observa que aviat tot pot ser un bosc més o menys dens.

Aquest article forma part de la sèrie que els autors presenten anualment en *Monografies del Montseny* sobre el paisatge vegetal d'aquest massís. L'objectiu és oferir al lector una interpretació del paisatge vegetal d'un racó del Montseny. N'hi ha molts, de racons interessants, i ben segur que no els acabarem mai. El Montseny té una gran diversitat biològica i paisatgística, derivada de la varietat de la topografia, del rocam, del clima i de les intervencions al llarg de la història humana. Els autors intenten, en cada article, oferir una visió global del paisatge vegetal d'un racó, tot insistint en la seva dinàmica i evolució. No es presenta un llista de plantes i de comunitats vegetals presents, sinó més aviat fer entendre per què hi ha el paisatge que hi ha i no un altre, i per què evoluciona tal com el veiem. Sempre es completa la presentació amb un o dos perfils, que han d'ajudar el lector a entendre millor allò que s'ha escrit, i que tothom pot constatar directament si puja al Montseny.

PENDENTS MOLT INCLINATS

En el cas del sot del Rigròs, hi ha un fet que sobresurt: el seu relleu abrupte i esquerp, que el fa poc accessible. La carretera permet travessar el sot, però no en facilita gaire l'accés pels vessants, que són molt inclinats. Fins la vegetació posa de manifest aquesta duresa de la natura: hi ha un predomini de formacions vegetals obertes, amb nombroses clapes ben visibles. Algunes d'aquestes clarianes són ocupades per matollars més o menys densos, que clarament evolucionen cap al bosc. Però altres clarianes són esqueis, pedruscalls o terrers on de moment només s'hi pot establir una vegetació esquifida, esclarissada i baixa.

De manera natural el bosc tampoc no ocuparia pas tot el sot. Hi hauria, sens dubte, sectors on la dinàmica dels vessants dificultaria de manera permanent la presència d'una vegetació forestal densa. A vegades és la presència d'una tartera, d'altres és un substrat tou que indueix fàcilment a la formació de terrers on els processos erosius són prou actius com per no permetre acomplir la regeneració del bosc. En els cingles és pràcticament impossible que els pocs arbres que hi germinen arribin a tocar-se.

Però l'activitat humana ha accentuat aquestes limitacions. A vegades ha estat simplement la presència periòdica del ramat, d'altres l'aprofitament d'algun tronc, o per a carboneig. Tot plegat ha fet esclarissat el bosc i els processos erosius han estat accelerats. El resultat és el manteniment pràcticament constant d'un bosc esclarissat i obert en nombrosos sectors del sot del Rigròs.

Però, malgrat les dificultats que ha posat la natura, les persones han necessitat terres de conreus, o han transformat els boscos en pastures, o han aprofitat el bosc més enllà del que la regeneració natural pot compensar. I hi ha hagut diversos moments en què ha calgut un aprofitament més intens del que era recomanable. La capçalera de la Tordera, on hi ha l'ermita de Sant Marçal, fou durant molts segles una terra predominantment de conreus, amb nombroses masies en el seu entorn (Pladevall, 1961). Amb tantes masies i corrals a l'entorn, el sot del Rigròs fou molt explotat, com a terra de conreu si es podia o com a terra de pastura. El resultat ha estat la progressiva degradació dels vessants, fet que ha estat posat en evidència en els processos d'erosió del sòl i en la constitució de comunitats vegetals cada vegada més esclarissades i amb plantes pròpies d'indrets més secs. Per això fa unes dècades el Rigròs era un indret ple de clarianes i de boscos molt empobrits.

Només faltava que es descobrís que el seu substrat amagava minerals explotables. L'explotació minera deixà el sector solell pel damunt de la carretera pràcticament sense bosc, per la qual cosa les aigües salvatges de les pluges erosionaven molt les terres més toves.

Panoràmica del sot del Rigròs vist des de la carena del Turó de l'Home. En primer terme s'observa l'ermita i l'hostal de Sant Marçal, amb la carretera que hi dona accés. Més enllà, el sot del Rigròs, on destaca la sèrie de tarteres que hi ha sota els esqueis d'Arimells. (fotografia del 26-03-1997).

La formació d'àmplies clarianes no ha estat tan evident en l'obac; malgrat tot, hi ha nombrosos i extensos esqueis i cingles. La fredor ha fet que aquests vessants es mantinguessin més forestals.

DOS VESSANTS: L'OBAC I EL SOLELL

Els vessants tan pendents, amb superfícies rocoses, tarteres, esqueis i terrers, sorprenen molt el visitant, sobretot si es contempla el sot des de la creu de Sant Marçal. Des d'aquest cim s'observen uns vessants esquerps on la vegetació s'hi instal·la amb dificultat. I la dificultat no ve només pel pendent, ja que es tracta d'un indret amb forts canvis climàtics. En els esqueis i en les tarteres hi ha variacions tèrmiques més grans que allà on hi ha matollars o bosc. Sobre la roca, compacta o trencada, les temperatures pugen molt els dies assolellats. En el seu entorn no poden subsistir les plantes que no suporten temperatures elevades o ambients secs; en canvi, poden sobreviure plantes de terra baixa, malgrat que les temperatures puguin baixar molt en dies coberts

i amb vent del nord. Només així s'explica, per exemple, la presència de l'arboç al turó de la Rocassa (topònim ben explícit de l'indret), a 1088 metres d'altitud. Al costat hi ha altres espècies més aviat termòfiles i xeròfiles, com la farigola, el cap d'ase i alguna estepa.

Ben clar és el contrast de la vegetació que conté cada costat d'aquest turó. En el solell, cap al sot del Rigròs, hi ha un bosc baix i esclarissat on es barregen faigs, alzines i roures (roure de fulla gran i roure martinenc). En la part més inclinada del capdamunt hi ha més alzines, a mig vessant hi ha bosc mig d'alzines amb roure de fulla gran. Més avall, els roures, prop del fondal del Rigròs, es fan més abundants i el bosc s'espesseix amb avellaners, trèmols, freixes i algun faig; allà on no hi ha bosc, s'ha establert una bardissa amb esbarzers, la ridorta, l'arç blanc, l'aranyoner i la falguera aquilina.

En canvi, a l'altre cantó, en l'obac que mira cap al sot del Corral de la Casanova hi ha una fageda contínua, més o menys densa, pràcticament fins al fons del sot, on hi ha freixes, gatells, avellaners i trèmols.

Semblantment passa en el vessant obac del Rigròs, el que queda just a sota de la creu de Sant Marçal. Des del peu de la creu no es veu bé el paisatge de l'obac. Per a una bona vista cal arribar-se dalt del rocam del turó de la Rocassa, des d'on es contempla un magnífic paisatge dominat per la fageda. La fageda només es desfà en alguns sortints i carenes suaus, on s'estableix una formació mixta d'alzines i faigs, sovint amb grupets o peus aïllats de blades, moixeres i trèmols. A les clarianes hi ha denses bardisses.

Si l'indret ha estat artigit fa poques dècades i el bosc encara no ho ha envaït tot, hi ha una bosquina amb arç blanc, espessida per falgueres, ginetells i ginebres. Si es tracta d'un sortint rocós, es fa un matollar dominat per la bruguerola i algun ginebre, fins que el bosc els colonitzi i restin morts, ofegats per l'ombra dels arbres.

Fins ara s'ha parlat del paisatge contrastat entre els alzinars i les rouredes del solell i les fagedes a l'obac. Això passa en la meitat inferior del sot del Rigròs, aproximadament el sector situat sota la carretera de Sant Marçal a Viladrau. Per sobre de la carretera, la fageda gairebé colonitzaria tots els vessants, solells i obacs. Encara hi ha alguns bosquets d'alzines pel damunt de la carretera, però només en els indrets més assolellats, i molt probablement han estat induïts per l'activitat humana. Sens dubte que peus aïllats d'alzines es desenvoluparien de manera natural en les carenes més enlairades, però serien escassos i molt localitzats, i tindrien un desenvolupament vegetatiu molt difícil. Serien més aviat arbres de carena, molt ramificats i tortuosos.

Però les artigues, les pastures i l'extracció minera han dificultat el desenvolupament natural del faig, que en aquest indret viu en el seu límit a causa del clima. La intervenció humana aclareix el bosc i asseca l'ambient, afavorint la presència i un desenvolupament més o menys gran de les plantes d'indrets més

Visió de l'indret de les antigues mines de baritina, en el vessant solell del sot del Rigròs. Són visibles la pista d'accés al sector miner i una construcció en mal estat. El paisatge vegetal és constituït per un bosc caducifoli mixt esclarissat on predominen els faigs i les blades. (fotografia del 10-02-2003).

secs. No és que aquestes hi visquin bé; al contrari, també es troben en el seu límit de subsistència, però a l'inrevés del faig. El faig hi troba un ambient massa sec i càlid i l'alzina massa fred i humit. En aquesta franja viuria millor el roure de fulla gran, però el fort pendent i l'acció de l'home no n'han facilitat gaire la permanència i l'extensió; al contrari, n'han reduït la distribució natural. Fins hi ha algun peu de roure martinenc.

El resultat és la presència d'una formació mixta, on el faig i l'alzina predominen en els indrets més frescals i secs, respectivament. Però aquests ambients oberts i relativament humits permeten la presència d'altres arbres caducifolis, a part dels roures, d'una manera especial la de la blada. La blada és un arbre força abundant en tot l'entorn de l'antiga mina, fins en alguns indrets n'és l'arbre més destacat. Es tracta d'una fase de la successió vegetal força corrent en aquest estatge del Montseny. Molt probablement aquesta fase evolucionarà, almenys en bona part del territori, cap a una fageda. En tractar-se d'una franja límit, la tendència evolutiva pot ser diversa, i un lleuger canvi en l'orientació d'un vessant, o la presència d'un sòl més o menys dens, pot condicionar l'establiment d'una fageda o d'una roureda o d'una formació mixta de faigs, roures i blades,

actualment força freqüent en altres indrets del Montseny, en situació topogràfica i bioclimàtica semblant. Pel damunt de l'antiga mina hi ha una fageda densa i pura, només interrompuda per la presència d'un aflorament rocós, d'un esquei o d'un terrer. Aleshores es poden establir taques de matollars en els indrets més oberts o uns pocs peus de trèmols, blades o freixes en sectors més arrecerats.

A l'obaga, pel damunt de la carretera, el domini del faig és total. Només hi ha alguna formació mixta amb trèmols, freixes, blades i avellaners allà on el bosc encara no ha colonitzat artigues o clarianes d'altres orígens.

A la part superior, sota el turó de Sant Marçal, hi ha extensos esqueis i algun cingle, on el bosc no s'ha establert. En les parets més verticals hi ha una formació molt esclarissada, amb peus aïllats d'arbres i arbusts. Fins i tot hi ha alguns bedolls. En els vessants més ombrívols i frescals la fageda es veu enriquida amb avets dispersos.

Les canals i els peus dels rocams ben encarats al nord constitueixen un dels refugis biològics més interessants del Montseny, semblantment al que succeeix en l'obac de les Agudes-Turó de l'Home i del Matagalls. En l'obac del turó de Sant Marçal s'ha trobat, per exemple, l'únic peu de xuclamel negre vist al Montseny. Hi ha una bona colònia de genciana groga, i moltes altres espècies que hi troben un clima adequat i un refugi i la protecció davant l'activitat humana, a causa del seu accés difícil. Hi ha també poblacions espontànies d'erable i de cirerola. El conjunt inclou un del indrets del Montseny més significatiu de la flora i vegetació rupícola i glareícola.

La degradació de la capçalera del Rigròs a causa de l'aprofitament forestal, pastoral i miner ha afavorit la presència, l'extensió i el manteniment d'una flora que també té un alt valor biològic. Aquest és el cas, per exemple, de l'extensió de la *Saxifraga paniculata*, una planta autòctona de les roques i pedrusques, rara en el Montseny, que s'ha vist afavorida per l'extensió d'indrets denudats derivats de les pastures i de l'activitat minera. És en els llocs sense sòl propers a les antigues mines on s'ha vist la població més nombrosa d'aquesta herba que forma petites rosetes. Una cosa semblant es pot dir del card d'eriçó (*Echinops sphaerocephalus*), herba pròpia dels cardassars i herbassars nitròfils que en el Montseny ha estat observada en l'àrea de les antigues mines.

EL RIGRÒS, UN REFUGI AMB UNA VEGETACIÓ MOLT DIVERSIFICADA I DINÀMICA

Aquesta podria ser la millor descripció breu de la vegetació del Rigròs: una vegetació molt diversificada i dinàmica. El fort contrast derivat de les diferències en altitud, del pendent, del tipus de substrat, de l'exposició, del sòl i de l'actuació humana han donat lloc a l'establiment d'un paisatge vegetal molt divers i

molt dinàmic, ric en elements botànics d'un alt valor biogeogràfic.

És un dels indrets que cal preservar dins del context de la dinàmica derivada de les intervencions humanes. Per això s'ha insistit anteriorment en la importància que algunes espècies vegetals més significatives del Rigròs es troben en indrets oberts, sovint de manera natural, però d'altres a causa de les activitats humanes.

El vessant obac del turó de Sant Marçal pot aparèixer davant del visitant com un indret feréstec amb escassa intervenció humana. És un refugi de nombroses plantes rares en el Montseny. És cert, però també és veritat que a l'altre vessant, on les pastures i la mineria han degradat molt el paisatge, hi ha espècies vegetals també d'un alt valor, i que la seva presència i preservació han estat induïdes per l'activitat humana.

Fins la mateixa carretera, eixamplada i asfaltada fa pocs anys, ha estat un dels factors de la preservació de la biodiversitat. Algunes espècies rares o absents es mantenen a causa de l'obertura del bosc i del talús de la carretera. El saüc racemós, com altres plantes, ha estat afavorit per aquesta acció.

Tot plegat fa pensar que la idea que sovint es defensa que caldria un

Panoràmica de la part mitjana i baixa del sot del Rigròs, des del sector miner. A primer terme destaquen peus aïllats de faigs i blades enmig de mates de ginestell. La resta és un alzinar esclarissat amb landes de falguera i bruguerola i prats secs. També s'observa el turó de la Rocassa, al capdamunt dels esqueis d'Arimells. (fotografia del 10-02-2003).

Montserrat al més forestal possible és ben lluny del que podria ser un Montseny biològicament ric i divers. Això no vol pas dir que sigui recomanable dur a terme actuacions erosives i destructives. Tot al contrari. El que cal és que qualsevol actuació que s'hagi de fer es faci amb aquesta mentalitat. En tot cas, obrir una pista o una carretera, arreglar una construcció, pasturar, estassar un bosc o qualsevol altra actuació sempre s'ha de fer coneixent-ne les conseqüències, com un factor més dins de la dinàmica del paisatge actual.

Les actuacions derivades de la presència actual de l'home en el Montseny ja són suficients com per assegurar aquesta diversitat. En tot cas, cal garantir sempre una diversitat de paisatges. Al costat dels boscos, que sens dubte han de ser sempre dominants en el paisatge del Montseny, hi ha d'haver roquissers, codines, esqueis, cingles, pedruscalls i tarteres. Alhora cal també indrets amb pastures i matollars de molta mena, sense oblidar els conreus, habitatges, pistes i corriols. En aquest aspecte, cal indicar que és recomanable la recuperació de terres de conreu, o antigues, en l'estatge montà i superior del Montseny amb l'objectiu principal d'afavorir la flora i la fauna d'aquests ambients; altrament, la poca flora i fauna específiques que encara resta desapareixerà.

Detall del bosc esclarissat d'alzines a la part baixa del sector miner del sot del Rigròs. Les alzines colonitzen els indrets més assolellats, enmig de landes de falguera aquilina i ginestell. Molt probablement aquest alzinar esclarissat evolucionarà cap un bosc mitjà d'alzines i roures de fulla gran. (fotografia del 10-02-2003)